

שיתוף פעולה אסטרטגי הודי-ישראלי כאינטרס אמריקני

מרטין שרמן

מבוא

לפני כחמישים שנה הצליחו שני עמים עתיקים להיחלץ מכבלי הקולוניאליזם הבריטי ולממש את עצמאותם המדינית כמדינות לאום ריבוניות. בעת כינון, קשה היה לדמיון שוני גדול יותר בין שתי הישויות הלאומיות החדשות הללו. האחת, הודו, היתה תתיבשת ענקית בעלת אוכלוסייה מקומית עצומה וענייה. האחרת, ישראל, היתה זעירה מבחינת גודלה הגיאוגרפי, אך שאפה נמרצות לתגבר את מספרם של תושביה הדלים באמצעות הגירה רבתית מכל קצוות תבל.

יתרה מזאת, למרות שבתחילת דרכן, העדיפו שתי המדינות לאמץ מדיניות כלכלית ריכוזית, בה מעורבותה של הממשלה ושליטתה במשק היו דומיננטיות, נדמה היה, כי עם חלוף הזמן, הפער בין הודו לישראל הלך והתרחב. בעוד שבנישאל החלה הנטייה לשוק חופשי ויזמה פרטית להתפשט ולהתעצם, הודו המשיכה לדגול בשליטה ממלכתית, ולשאוף להשגת אוטרכיה כלכלית. במישור מדיני, ניכר וריחוק אפיינו את היחסים בין המדינות במשך עשרות בשנים. ישראל היתה מזוהה כבת ברית מובהקת של ארה"ב, בעוד שהודו בחרה לפתח קשרים הדוקים עם הגוש הסובייטי.

לאור השוני הרב בין שתי המדינות, קשה היה להעלות על הדעת שיתוף פעולה משמעותי ביניהן. למעשה הדבר נותר נחלתם של מספר מצומצם של אופטימיסטים בעלי הזון. אולם, מאז תחילת שנות ה-90 עם התפוררותה של בריה"מ והליברליזציה המואצת של הכלכלה ההודית, החלו להתרחש תמורות חשובות, ואף דרמטיות, אשר הביאו

עימם התקרבות ניכרת בין והאינטרסים הלאומיים של הודו וישראל, ויעדי מדיניותן.

ההתחזקות במגמות התקרבות אלה הביאה לכינון יחסים דיפלומטיים מלאים בין ירושלים לניו-דלהי ב-1992 בנוסף לכך, בעקבות הפעלת מדיניות של ליברליזציה כלכלית, אשר הונהגה בהודו משנת 1991 ואילך, ואשר חוללה נגישות גוברת לשווקים, הפכה מדינה זו ליעד מבוקש עבור רבים מבין התאגידים הרב-לאומיים המובילים בעולם. התפתחות זו לוותה בהתעניינות גוברת מצד המגזר העסקי בישראל אחר הזדמנויות כלכליות בהודו. אכן, על-פי נתונים שפורסמו לאחרונה, שתי המדינות הסכימו להגביר את הסחר ביניהן ולקבוע את הסכום של מיליארד דולר כיעד לשנת 2000.¹

אולם, על אף ההתקדמות המרשימה שעשתה הודו בתחומים שונים, חריפותם של האתגרים בפניהם מתייצבת המדינה, לא פחתה. למעשה, במובנים מסוימים אתגרים אלה אף הוחמרו. הודו עדיין נאלצת להתמודד עם בעיות חברתיות-כלכליות קשות ביותר מבית, ועם עימותים בינלאומיים חריפים מבחוץ, כפי שהמשר האחרון בקשמיר המחיש באופן דרמטי.

גם בישראל, הכלכלה עברה תמורות מרחיקות לכת במהלך שני העשורים האחרונים, מתפיסה אשר חייבה שליטה ממלכתית ריכוזית בשנות ה-50 ועד לקראת סוף שנות ה-70, למדיניות של תמיכה גוברת בביזור הכלכלה ובשוק חופשי בשנות ה-80 וה-90 כמו כן במישור החברתי והתרבותי-אתני היה גם על ישראל להתמודד עם מבחנים קשים.

בהקשר הביטחוני, שתי המדינות עומדות בפני איומים משמעותיים, הן מבפנים והן מבחוץ. לשתי המדינות אורבת הסכנה שמקורה בפעילות חתרנית מצד מיעוטים אתניים-דתיים גדולים, הנתמכים על ידי גורמים פונדמנטליסטיים הגדלים והולכים במדינות שכנות. שתי המדינות עומדות (ועמדו בעבר) בפני הסיכון של עימות

¹ ראה "הודו וישראל מציבות מטרה של 1 מיליארד דולר למסחר דו-צדדי עד לשנת 2000",

<http://www.indianembassy.org/news/November98/6.htm>

ד"ר מרטין שרמן מלמד בחוג למדעי המדינה באוניברסיטת תל-אביב. ספרו האחרון של המחבר הוא: *Despots, Democrats and the Determinants of International Conflict*, London: Macmillan, 1998. הגירסה האנגלית של מאמר זה ראתה אור כנייר עמדה מס' 89 של מרכז אריאל. הנייר אמור לשמש בסיס תיאורטי לדין במסגרת "שולחן עגול" בחסות הקונגרס בווישנינגטון.

זמן כלשהי. במקום זאת, האינטרסים הספציפיים יהיו נגזרות של תפיסת עולם משותפת, רחבת היקף הרבה יותר (היינו, במקום שהשיתוף בין הצדדים יהיה תוצאה של תיאום אינטרסים, תיאום האינטרסים יהיה תוצאה של המשותף בין הצדדים).

אמנם, תיתכן חפיפה בין אינטרסים של מדינות המחויבות לערכים שונים לגמרי זו מזו, בנקודה זמן כלשהי ובנוגע נושאים מוגדרים כלשהם. אולם סביר להניח כי חפיפה זו תהיה מוגבלת הן בהיקפה והן בהמשכיותה. (כך היה, למשל, בעוד שארה"ב מצליחה בקלות יחסית להרכיב קואליציה אשר כללה מספר מדינות ערביות, במאבקה נגד צדאם חוסיין במלחמת המפרץ ב-1991, לא עלה בידה לאחר מכן לגייס תמיכה ערבית לפעולות צבאיות רב-לאומיות נגד הרודן העירקי. כישלון זה, לפחות בחלקו, ניתן לייחס לפער המהותי בין ערכי החברה האמריקנית לבין אלה השוררים בעולם הערבי). לעומת זאת, חפיפה רבה של ערכים מהווה בסיס ליחסים רחבי היקף וגם ארוכי טווח (כך למשל ניתן לייחס, לפחות בחלקה, את ההסכמה המתמשכת בין בריטניה לבין ארה"ב בנושא עירק, לדמיון הרב בערכי היסוד של החברות הבריטית והאמריקנית). ביחסים מסוג זה, עשויה להיות לא רק שכיחות גבוהה של תחומי שיתוף והסכמה אלא גם שכיחות נמוכה של מוקדי חיכוך ועימות. אך חשוב מאזאת, בסוג זה של יחסים, גם אם מתעוררת התנגשות של אינטרסים בין הצדדים, קיימת סבירות גבוהה לפתרון בלתי-אלים לבעיה.

דפוס חזוי זה בהתנהגותן של מדינות בא לידי ביטוי בתופעה המכונה "שלום דמוקרטי" (democratic peace) – כלומר, היעדרה של אלימות רחבת-היקף בין משטרים דמוקרטיים. שני חוקרים בולטים, בתחום היחסים הבינלאומיים, סקרו את הממצאים של כעשרים שנות מחקר וגילו כי קיימת "הסכמה כמעט מוחלטת" שמלחמה בין משטרים דמוקרטיים היא תופעה נדירה ביותר. המחקר מרחיק לכת וקובע כי:

הטענה שדמוקרטיות נמצאות בדרך כלל במצב של שלום זו עם זו, זוכה לתמיכה כה מובהקת... עד כי מספר חוקרים אף קבעו כי לטענה זו מעמד המתקרב לזה של חוק בתחום היחסים הבינלאומיים.⁴

באזכור רלוונטי יותר להקשר ההודי-ישראלי, התייחס גם מנהל המחקר של המכון הבינלאומי ללימודים אסטרטגיים (IIS), ג'רלד סיגל (Segal), לחשיבותו של המושג "שלום דמוקרטי". במאמרו "מלחמה ודמוקרטיה" אשר הופיע בעיתון The Hindu ב-12 ביוני 1999 סיגל קובע:

"...אחת הדוגמאות המובהקות של התקדמות ביחסים הבינלאומיים במאה ה-20 היא הופעתו של "שלום דמוקרטי", כלומר הרעיון שדמוקרטיה בוגרות אינן מנהלות במלחמה זו נגד זו."

"שלום דמוקרטי" הוא אכן מושג בעל חשיבות מרחיקת לכת, אך הוא טרם זכה למרכזיות הראויה בעיצוב מדיניות החוץ של מרבית מדינות העולם (ובראש ובראשונה ארה"ב, אשר נראית כמתעקשת לדבוק במדיניות של "שיוויוניות"

צבאי לאורך גבולותיהן עם משטרים רודניים, החמושים באמלי"ח להשמדה המונית. בין יריביה הפוטנציאליים (ואף הנוכחיים) של הודו נמנים מדינות וארגונים העלולים להוות איום על ישראל בעתיד, או לחבור לאויביה של ישראל בסכסוך עתידי אפשרי.²

נדמה אפוא, כי בתחומים רבים יש לאינטרסים של ישראל ושל הודי הרבה מן המשותף. על כן, טבעי הוא שתפתחה אצלן מודעות גוברת אודות היתרונות הפוטנציאליים עבור שתייהן, הן האסטרטגיים והן הכלכליים הגלומים בהידוק הקשרים ביניהן. אך מימוש אותו פוטנציאל מחייב השקעת מאמצים מתמשכים בטיפוח היחסים הדו-צדדיים ובאיתור תחומים שבהם ניתן לשתף פעולה בהתמודדות עם איומים משותפים ואו בניצול הזדמנויות משותפות.

מבחינתה של הודו, שיתוף פעולה עם ישראל עשוי לתרום רבות להגשמת שאיפתו של ראש הממשלה וג'איי (Vajpayee), אותה ביטא בביקורו בארה"ב ב-1998: "אנו יודעים שלהודו יש כל אשר נדרש כדי להשיג גידול מהיר הרבה יותר בתמ"ג השנתי שלה מאשר 7 עד 8 אחוזים. אנו יודעים שלהודו יש כל אשר נדרש להיהפך למעצמת כלכלית בתחום הייצור, המסחר והיצוא."³

אכן, רק מעטים אשר חוו את העצמה החבויה, את המרחבים האדירים ואת הרב-גונית האיסופית כמעט של תת-היבשת הענקית, יערערו על הערכה זו לגבי יכולתה הפוטנציאלית של הודו. המומחיות של ישראל וניסיונה יוכלו לתרום רבות למימוש פוטנציאל זה.

בנוסף לשיתוף הפעולה ההודי-ישראלי, בתחומים הצבאיים והכלכליים "יותר מעשיים" לכאורה, יש חשיבות רבה להגברת קשרים תרבותיים בין שתי האומות, שלכל אחת מהן מורשת עתיקה ועשירה. אותן פעילויות משותפות ישמשו להגברת הבנה הדדית ולקידום יחסי קרבה, שלהם תפקיד חשוב בהידוק קשרים ארוכי טווח בין שתי המדינות.

תפיסה משותפת של אינטרסים מול תפיסה של אינטרסים משותפים

A common perception of interest vs. the perception of common interest

ניתוח של מידת התיאום בין האינטרסים של מדינות שונות, חשוב לעשות הבחנה מהותית בין **תפיסה משותפת של האינטרסים** מחד-גיסא, לבין **תפיסה של האינטרסים משותפים** מאידך-גיסא. הגישה ראשונה מתייחסת להסכמה משותפת לגבי מה שנתפס כ**ראוי** במונחים של עקרונות מוסר ברי-קיימא, בעוד שהגישה השנייה מתייחסת להסכמה לגבי מה שנתפס כ**משתלם** במונחים של כדאיות פוליטית חולפת. ברור ששיתוף המבוסס על הגישה הראשונה טומן בחובו סיכוי ליחסים ארוכים וקרובים יותר מאשר שיתוף על יסוד הגישה השנייה. שיתוף מהסוג הראשון יהיה מבוסס על חזון משותף של עתיד, בעוד שהיסוד לשיתוף מהסוג השני אינו אלא תועלת קצרת טווח. בהקשר הראשון, ליחסים משותפים משמעות מעבר לסכום של האינטרסים הספציפיים של הצדדים אשר נראים כתואמים בנקודת

² ג'רלד סיגל, מתייחס לה- קבלות (ולהבדלים) בין הודו לישראל אשר ב- שיתוף הוא רואה דמוק- רטיות "הניצבות בני איומי פלישה" כיום. The Hindu, "War and Democracies", Gerald Se- gal, 12 ביוני 1999.

³ אטאל בהירי וג'איי (Atal Behiri Vajpayee), ראש ממשלת הודו, ב- אום בפני "החברה הא- סיאנית", ניו-יורק, 28 בספטמבר 1998. הטק- סט פורסם ב- Main- stream, October 17, 1988, pp. 13-17.

⁴ Zeev Maoz & Bruce Russett, "Alliances, Con- tiguity, Wealth and Poli- tical Stability: Is the Lack of Conflict Among Demo- cracies a Statistical Artifact?", International Interactions, Vol. 17, No. 3, 1992, pp. 245-6.

תמונה ששאונה מבחינה בהתייחסותה בין משטרים ליברליים-דמוקרטיים לבין משטרים רודניים-אוטוריטריים). לפיכך, חשוב שגם הודו וגם ישראל יפעלו נמרצות כדי שמאפיין זה של התנהגות בינלאומית יהפוך לאבן הפינה והיסוד הרעיוני הן עבור היחסים הבינלאומיים ביניהן, והן עבור גיוס תמיכה אמריקנית להמשך התעצמותם והתפתחותם. במילים אחרות, למרות שלא יהיה קשה במיוחד למנות מספר תחומים שבהם שיתוף פעולה לגופו של עניין (ad hoc) בין ישראל והודו יפיק תועלת עבור שתיהן, הדבר שמעיד על כך כי קיים פוטנציאל ליציקת מימד נוסף של עומק ביחסי המדינות הוא העובדה ששתי האומות דבקות בתמיכתן בעקרונות הליברליזם ובדפוסי ממשל הנגזרות ממנו, מימי ראשית עצמאותן, על אף תנאים שלעיתים קרובות הקשו מאד המשך קיום שלטון דמוקרטי.

ראש ממשלת הודו, ואגיפאי, הדגיש את עצמת המחויבות לדמוקרטיה בארצו, בציינו כי: "למרות שינויים בממשלה, השיטה הפוליטית עצמה נותרה יציבה במידה ראויה לציון. דבר זה מעיד על הכוח והיציבות הטבועים במסורת הדמוקרטית".⁵

אכן, מבחינות רבות ניתן היה לצפות כי התנאים הפוליטיים הן בהודו והן בישראל יהוו קרקע נוחה לצמיחתה של דיקטטורה. שתי המדינות נאלצו להתמודד עם אימונים על ביטחון הלאומי, עם תקופות של מחסור וצנע כלכליים, עם עימותים על רקע אתני-דתי ואף עם רצח פוליטי. העובדה שרודנות לא הצליחה להכות שורש באף אחת מהן, היא עדות ברורה למחויבות העמוקה בקרב שתיהן לעקרונות החופש והפלוורליזם.

המסקנה המתבקשת כאן היא שאין להשאיר את עתידם של יחסי הודו-ישראל רק למוסדות פוליטיים וממלכתיים בשתי המדינות שיִן באופן זה יהיו יחסים אלה תלויים בגחמות ובמגבלות החולפות של הממשלות המכהנות. באשר על כן, יש לתגבר את היחסים הללו על ידי קשרים יציבים יותר בין קבוצות של אליטות בחברה האזרחית בשתי המדינות. לעתים קרובות, אותן אליטות הן בעלות תפיסה נהירה יותר של האינטרס הלאומי ארוך-הטווח מזו של בעלי תפקידים רשמיים. מכאן, שחוגים אלה עשויים אפוא לאלץ פוליטיקאים להתמודד עם סוגיות, אשר בהעדר אותן אילוץ, הם היו מעדיפים לזנוח. מתכונת זו של יחסים עשויה להיות רב-גונית ורב-ממדית יותר, ועל כן חסינה ועמידה יותר בפני ניסיונות שיבוש. יצירת יחסים בצורה כזאת תשליך על קביעת סדר יום פוליטי משותף אשר מתייחס לא רק לאשר ניתן להשיג במונחים של **תועלת משותפת בהווה**, אלא לאשר יאה להשיג במונחים של **עקרונות משותפים בעתיד**. לפיכך, נראה כי במונחים מסוימים יש מקום למעין "הפרטה" בבניית עתידם של יחסי הודו-ישראל, לפחות בכל הקשור להנחת היסודות להתמשכותם ארוכת הטווח.⁶

טווח, המבוססת על כדאיות חולפת בהווה אלא כחלק מהתפתחות ארוכת טווח של שותפות מתמשכת.

בתחום האסטרטגי-צבאי גוברת ההכרה כי שת"פ הודו-ישראלי עשוי להניב יתרונות הדדיים "סינרגטיים", ולאפשר לכל אחת משתי המדינות להשיג יעדים שהן אינן יכולות להשיג בנפרד בכוחות עצמן.⁷ בהתחשב באילוצים הכלכליים השוררים (ושכנראה ישרו גם בעתיד הנראה עין) בשתי המדינות, שאיפתה של הודו לעצמאות בתחום הטכנולוגי והצורך של ישראל לקיים תעשיית ביטחון גדולה כדי לשמר את עליונותה האיכותית מול אויביה במזרח התיכון, עלולים להיות יעדים מעבר ליכולת ההשגה של שתי המדינות כשהן פועלות כל אחת בנפרד (סוגיה זו תורחב בהמשך).

בעוד שעד היום רוב הקשרים בין שתי המדינות התרכזו באספקת ציוד ישראלי להודו, או בהשבחה ושדרוג של ציוד הודי על ידי ישראל, יש מקום וטעם לשקול פעילויות מרחיקות לכת יותר. בחינה ראשונית של תחומים הנראים על פניהם כמתאימים לשיתוף פעולה משתלם לשני הצדדים, נכללות פעילויות כגון: שיפור יכולות להטלת כוח צבאי (power projection) בייחוד בנוגע לכוחות ימיים ואוויריים; פיתוח מערכות להגנה מפני טילים בליסטיים (BMD) כולל מחקר טכנו-מדעי של אפשרויות יירוט הטיל בשלב השיגור (BPI); שיתוף פעולה והתמודדות עם אימונים גרעיניים, כימיים וביולוגיים מצד שחקנים לא-מדינתיים, ופיתוח יכולת למכה-שנייה אפקטיבית (במיוחד מפלטפורמות ימיות ותת-ימיות) שהיא תנאי הכרחי עבור תקפותה של מדיניות גרעינית השוללת שימוש במכה ראשונה (no-first-use nuclear policy).

אולם, שאיפות לשיתוף פעולה רחב הקף וארוך טווח אינן צריכות להעלים מן העין את ערכן של פעולות משותפות בתחומים צנועים יותר כגון אספקת ציוד. אכן, בתקשורת בישראל ובהודו, הופיעו לא מעט דיווחים על מגעים ואף חוזים לאספקת ציוד צבאי ישראלי מסוגים שונים להודו – החל בגדרות ביטחון וציוד שמירה להתקנה לאורך הגבול בקאשמיר, עבור ברכישת מטוסי סיור בלתי מאוישים, וכלה בהשבחת צי מטוסי המיג של חיל האוויר ההודי.

ברמה האזרחית, נראה כי קיימים מספר תחומים שבהם שילוב נכון של יתרונותיהן היחסיים של שתי המדינות – בעלויות תחרותיות של כוח אדם, בזמינות של משאבי טבע,⁸ במיקום ומרחב גיאוגרפי, בכישרון האלתור וההמצאה, ביכולת טכנולוגית ומדעית ובמימונויות ניהוליות – עשויים להניב יתרונות "סינרגטיים" לשתי המדינות. מאמצים משולבים עשויים להפיק תוצאות בתחומי החקלאות, מו"פ תעשייתי ותשתית (במיוחד בתחומי המים והאנרגיה), שהן מעבר להישג ידן של הודו או של ישראל בנפרד.

היתרונות לישראל

מ בחינתה של ישראל, קשר קרוב ורב-גוני עם הודו, עשוי להצמיח תועלות משמעותיות במישור הפוליטי, הדיפלומטי והאסטרטגי. תמיכה הודית בישראל, המוקפת ומותקפת בזירה הבינלאומית, עשויה להוות

היבט דו-צדדי

ה דיון הקודם מגדיר את ההקשר בו יש לפרש את המשך הניתוח של התחומים הפוטנציאליים לשיתוף פעולה הודו-ישראלי – היינו לא רק כיזמה קצרת

⁵ שם, Vajpayee, עמ' 13.

⁶ ואגיפאי הדגיש את חשיבותה של "היוזמה מצד מוסדות לא-ממשלתיים ובלתי מזוהים פוליטיים", מתוך החברה האזרחית, בחיזוקם של קשרי ארה"ב-הודו. שם, Vajpayee עמ' 17. אותו עיקרון תקף ביחס לקשרי הודו-ישראל.

⁷ ראה למשל: P.R. Kumaraswamy, *India and Israel: Evolving Strategic Partnership*, The Begin-Sadat Center for Strategic Studies, 1998, pp. 10 & 37.

⁸ סקר על עושרה של הודו במשאבים טבעיים: A.P.J. Abdul Kalam with Y.S. Rajan, *India 2020: A Vision for the New Millennium*, New Delhi, Viking, 1998, pp. 89 ff.

לכדאיות. זאת כתוצאה מחלוקתן של אותן עלויות הפיתוח וגידול בהיקף הביקוש המובטח למוצר הסופי. כפי שכבר צוין, כדי לשמר את עליונותה הטכנולוגית מול אויבותיה, על ישראל לקיים תעשייה ביטחונית עצמאית רבת הקף. אולם, כפי שהצביעו קלימן ופדצור:

פיתוח מערכות חדשות, לפני קבלת הזמנות מהממסד הביטחוני, מחייב השקעות גדולות מדי עבור התעשייה הישראלית לממן בעצמה... (לפיכך) לתעשייה יש שתי אפשרויות: או לזנוח את המאמצים לפתח את המערכת, או למצוא שותף חיצוני המוכן לממן את הוצאות הפיתוח, בתמורה להסכם שותפות מוגדר...¹¹

ניתן להעריך את מידת החיוניות של הייצוא ליכולתה של ישראל לקיים את הייצור הצבאי העצמאי שלה (ולכן את עליונותה האיכותית), מדברי מנכ"ל משרד הביטחון הישראלי, אילן בירן, אשר התריע, כי כדי שתהיה לתעשיות הביטחון של המדינה תוחלת קיום, אין הן יכולות להיות תלויות רק בשוק הישראלי, ועליהן לייעד כ-75 אחוז ממכירותיהן לייצוא.¹² לפיכך, כיוון ש"אפילו ללא הייצוא לגורם שלישי, הודו עדיין מהווה שוק גדול למדי עבור ישראל",¹³ ההבטחה לרכישת ציוד ישראלי מצד הודו, יכולה לספק פתרון אטרקטיבי להפחתת הנטל הפיננסי (אם כי לא להסרתו המוחלטת) המעיק על המו"פ הישראלי בתחום האמ"ח.

מימון מו"פ עבור מיזמים שמחוץ למסגרת של חבילת הסיוע האמריקנית. למרות הפוטנציאל שלו, השוק ההודי למוצרים מוגמרים מישראל עשוי להיות מוגבל. לפיכך, במקום לראות בהודו רק שוק ייצוא שניתן לסבסד באמצעותו את המו"פ הביטחוני שלה, יכולה ישראל לנצל את שאיפתה של הודו לכושר טכנולוגי מתקדם, המסתמך ככל האפשר על מיזמות הודית מקומית. מהלך זה יהיה כרוך בפיתוח ארוך-טווח של יכולות טכנולוגיות המקדמות את האינטרסים האסטרטגיים הספציפיים של שתי האומות, אותן לא ניתן להשיג באופן משביע רצון ממקורות אחרים. מנקודת מבטה של ישראל, פרויקטים כאלה עשויים לכלול יוזמות שארה"ב אינה מעוניינת או אינה מסוגלת ליטול על עצמה, ואשר משתלבות עם שאיפותיה ארוכות הטווח של הודו. בין השאפתניות שביזמות הללו יכולה להיות פיתוחן של טכנולוגיות אשר ארה"ב נמנעה מלקדם בשל סיבות שונות, כגון מחויבויות הנובעות מאמנות עליהן היא חתומה (דוגמת אמנת ה-ABM), או העדר מימון לפיתוחן בשל סיבות פוליטיות פנימיות בארה"ב (כמו במקרה של הצבה בחלל של מערכת BMD).

ייתכן שרבים יראו בהצעות אלה לפיתוח הפוטנציאל הטמון ביחסי הודי ישראל חזון עתידני מדי, הלוקה באופטימיות יתרה ואף בנאיביות. אולם ספקנים כאלה היו בוודאי גם מלגלים בשעתו על האפשרות שמחשבים שפעם תפסו בניין שלם, יוכלו יום אחד להיכנס בקלות לתיק יד רגיל של מחשב נישא. אכן, לנוכח העובדה שהתמי"ג המשותף של שתי המדינות הינו כ-500 מיליארד דולר, הקצאה, ולו של שבריר האחוז ממנו לפרויקטים הנוכריים, תמציא אמצעים ניכרים לקידום. אמצעים כאלה, יחד עם מיזמוניות משולבות, כושר המצאה ותחושת ההכרח,

תרומה משמעותית לפיזור חלק לא מבוטל מהעויות המופגנת כלפיה בארגונים בינלאומיים רבים, ולסייע לה לפרוץ את מעגל הגינוי הקבוע, בו היא נתקלת בכל פעם שהיא מבקשת להגן על האינטרסים החיוניים לה (אכן, נראה כי ישראל זוכה בשבח בינלאומי רק כאשר היא נכנעת לדרישות וללחצים מצד אלה הדורשים ממנה ויתורים).

אמנם, שיתוף פעולה אסטרטגי עם הודו יאפשר לישראל הרחבה מבורכת של בסיס התמיכה האסטרטגי.⁹ עם זאת, לפחות בעתיד הנראה לעין, אין לצפות ששיתוף פעולה כזה לא יכול להיות אלא תגבור והשלמה לסיוע האמריקני לישראל ולא תחליף שיבוא במקומו. בשלב ראשון ניתן לעצב את דפוסי שיתוף הפעולה על-פי הדגם של שיתוף הפעולה הישראלי-תורכי ההולך וגובר, דבר אשר ישלול את הבסיס לטענות כאילו הוא מהווה מעשה "אנטי-מוסלמי". עבור ישראל, החשיבות של "ביזור" התלות האסטרטגית היא בעלת משמעות רבה. המדינה עומדת בפני הסלמת האיומים בכל רמה העולה על הדעת – החל באפשרות של החרפת הסכסוך באמצעות לחמה זעירה (Low Intensity Conflict - LIC) כולל פעולות טרור וגרילה, עבור בהתגברות הפגיעות מפני התקפה קונבנציונלית בעקבות הסכמי אוסלו, וכלה בהסלמת האיום הבלתי קונבנציונלי עקב התפוצה הגוברת של אמ"ח להשמדה המונית בידי מדינות יריבות בזירת המזרח התיכון. התמודדות עם הצבר מסלים של איומים, ולו פוטנציאליים, תכפה ללא ספק עומס הולך וגדל על תקציבי המדינה. מסיבות שונות, ייתכן מצב שבו הסיוע האמריקני לא יוכל לענות על הדרישות התקציביות הנוספות. הסיוע, אף אם יימשך ברמתו הנומינלית הנוכחית, עלול להתגלות כמענה בלתי מספיק לדרישותיה הביטחוניות העתידיות של ישראל. מצב כזה עלול להתעורר כתוצאה משלושה מרכיבים:

- סחף אינפלציוני בערכה הריאלי של חבילת הסיוע האמריקנית.
- הגידול התלול בעלויות של מערכות נשק מתקדמות חדשות, שהוא מעל ומעבר לשיעור האינפלציה הכללי.
- גידול ריאלי בדרישות הביטחון (הן במישור המבצעי והן במישור המודיעיני) לנוכח היווצרות איומים חדשים, אשר אתם ארה"ב לא תוכל (או לא תרצה) לסייע לישראל להתמודד.

בהקשר זה, מזהיר קאווארסוואמי (Kumaraswamy) ש:

למרות גישתו החיובית של המימשל האמריקני הנוכחי... תכניותיה ארוכות הטווח של ישראל מצויות בסכנה... ארה"ב הולכת ומתקשה להצדיק סיוע כלכלי וצבאי רב הקף לישראל, המסווגת כמדינה מפותחת בה ההכנסה השנתית לנפש מתקרבת ל-20 אלף דולר.¹⁰

לפיכך, ביזור התלות האסטרטגית של ישראל מהווה מענה טבעי, אם כי חלקי, לבעיה זו. שיקולים אלה מוויס את הסוגיה, אותה יש לבחון על-פי ההיבטים הבאים:

חלוקת העלות והסכמי רכש עם הצבא ההודי עשויים להפוך פרויקטים, שבעבר, בגלל עלויות פיתוח גבוהות,

⁹ לפירוט בנקודה זו, ראה: Martin Sherman, "Diversifying Israel's Strategic Reliance", *Strategic Assessment*, Jaffee Center for Strategic Studies, Vol. 1(4), 1999, pp. 13-16.

¹⁰ שם, P.R. Kumaraswamy, p. 3.

¹¹ Aharon Klieman and Reuven Pedatzur, *Rearming Israel: Defense Procurement Through 1990s*, Jerusalem, Jerusalem Post, p. 217.

¹² גלובס, 15-14 דצמבר, 1997.

¹³ שם, P.R. Kumaraswamy, עמ' 38.

עשויים להניב תוצאות אשר ישפרו מאד את סכויי היישום של רעיונות הנראים כיום כבלתי-אפשריים. בעניין זה, מעניין לציין שבשנים האחרונות, ההוצאה האמריקנית השנתית הכוללת על פרויקטים העוסקים בנושא ה-BMD, עלתה אך מעט על אחוז אחד מכלל התמיג ההודי-ישראלי המשולב. אפילו אם הודו וישראל היו מוציאות ביחד את הסכום הזה כולו על פרויקטים משותפים, ההוצאה הביטחונית בישראל היתה עדיין הרבה מתחת לרמות של סוף שנות ה-80 (שהגיעה אז ל-20 אחוז ויתר מהתמי"ג), בעוד תקציב הביטחון של הודו (הנע עתה בסביבות 2-3 אחוזים מהתמי"ג) היה נותר הרבה מתחת לרמות הנוכחיות בישראל (כ-10 אחוזים של התמי"ג).¹⁴ אולם, גם אם שתי המדינות לא יפנו לטיפול בכל קשת פעילויות בהן עוסקת ארה"ב בנושא הגנה נגד טילים, ובמקום זאת היו משקיעות רק אחוז מסוים מהסכום הנזכר בהשגת יעדים ממוקדים בתחום ה-BMD, דוגמת טכנולוגיות ה-BPI, סביר להניח שניתן היה להשיג התקדמות ניכרת בסוגיה רבת חשיבות זו. כמו כן סביר מאוד להניח שגם פיתוחי לוואי אזרחיים שיפתחו כתוצאה מהמחקר הביטחוני יביאו לתרומה משמעותית בתמי"ג של שתי המדינות, אשר תפצה אותן בעתיד על הוצאות ההגנה בהווה (וראה את דוגמת ההשפעה של תכנית החלל האמריקנית על פיתוחים במגזר האזרחי).

של הודו ל"מעצמת ייצור, מסחר ויצוא",¹⁵ תוך מילוי הבטחתו לבסס את אחדותה בלא לפגוע ברב-גוניתה מחד-גיסא, ולשמר את רב-גוניתה בלא לפגוע באחדות, מאידך-גיסא.

ברמה הצבאית, ההתלקחות לאורך גבול קשמיר, במאי 1999, מלמדת כי מבחינות רבות לשתי המדינות יריבים משותפים. למעשה, מספר חודשים קודם לכן, דיווח ה-Sunday Times כי הודו מהווה, יחד עם ישראל (וראה"ב), מטרה פוטנציאלית לקבוצות טרור כמו זו של עוסמה בן לאדן.¹⁶ כמו כן, פרשנים אחרים, הודים וישראלים כאחד, ציינו כי הפונדמנטליזם האיסלמי הקיצוני מהווה איום על שתי המדינות.¹⁷ לאחרונה נכתב רבות על היתרונות האסטרטגיים והצבאיים העשויים לצמוח להודו כתוצאה משיתוף פעולה עם ישראל. מאחר ורבים מן היתרונות תוארו היטב על ידי אחרים,¹⁸ למותר לפרטם בשנית במאמר זה, המתמקד בהיבט הרעיוני הרחב של הסוגיה. לפי כך, נסתפק במספר הערות עקרוניות, בעלות אופי כללי יותר.

במובנים רבים, היתרונות האסטרטגיים הפוטנציאליים להודו, הנובעים משיתוף פעולה עם ישראל, מהווים מעין תמונת ראי של היתרונות שישראל עשויה להפיק משיתוף פעולה עם הודו. על כן, בעוד ששיתוף פעולה זה עשוי לסייע לישראל להוריד את העלויות הכבדות של המו"פ הביטחוני שלה, הוא עשוי באותה מידה לאפשר להודו השבחת היכולות הצבאיות שלה בטווח הקצר, ולתרום לפיתוח מיומנויות טכנולוגיות מקומיות בטווח הארוך יותר.

ניסיונה של ישראל, שנצבר במהלך ההיסטוריה הקצרה שלה, רווית המלחמות, עשוי להיות בעל ערך רב עבור הודו, בכל הקשור לחיזוק ביטחונה ולהדפית ניסיונות תקיפה נגדה. המומחיות הישראלית בטכניקות של אבטחת גבולות, טכנולוגיית חיישנים ומעקב אלקטרוני, עשויה לתרום לגילוי חדירות ומניעתן באזורים רגישים לאורך גבולות הודו, כפי שקרה בקשמיר במאי 1999. כבר ב-1994 הופיעו דיווחים על מגעים בדבר שימוש בטכניקות ישראליות להגנת "קו השליטה" (Line of Control) לאורך הגבול בין הודו לבין פקיסטן.¹⁹ שאלה מעניינת היא האם ניתן היה למנוע את החדירה לאזור קרגיל (Kargil) במאי 1999, לו הניבו מגעים אלה פרי, וציוד ישראלי אכן היה מותקן לאורך אותו קו גבול פרוץ. על אף העובדה ששאלה זו נשארת פתוחה, היא בכל זאת מעוררת ספקולציה מסקרנת באשר למידה ששיתוף הפעולה הביטחוני עשוי לתרום להבטחת האינטרסים הלאומיים ההודיים באופן מוחשי ביותר.

תחומי שיתוף פעולה אחרים, העשויים להגביר את כושרו של הצבא ההודי, קשורים בהשבחת מרכיבים רבים במצאי הצבא ההודי. אין להגביל את אפשרות ההשבחה רק לתחומים המוזכרים לעתים קרובות, כגון אוויוניקה, ציוד מכ"מ, טכנולוגיית טילים ומערכות אלקטרוניות אחרות. הודו עשויה למצוא תועלת גם בניסיון המבצעי הרב שישראל צברה, וזאת על ידי הכנסת שיפורים מוכחים בציוד האישי (ולכן גם בכושר הלחימה) של החייל ההודי, החל בסוג הנעליים והביגוד ועד לנשק אישי ותחמושת.

שיתוף פעולה ימי באוקיינוס ההודי

שיתוף פעולה ימי הודי-ישראלי עשוי להיות השלכה בעלת חשיבות חיונית על פיתוח תשתית לוגיסטית אשר תסייע לישראל ביכולת מכה שנייה ימית בזירה זו. במיוחד משום שנוכחות ערבית דומיננטית לאורך מרבית חופי הדרומיים ומזרחיים של הים התיכון, יחד עם התקדמות בטכניקות מעקב לווייני, עלולים להפוך אותו לזירת פעולה בעייתית יותר ויותר עבור ישראל – במיוחד בנוגע להבטחת כושר ההרתעה ולשמירת יכולת התגמול שלה מחוץ לגבולותיה היבשתיים, המצטמצמים והולכים בעקבות הסכמי אוסלו.

היתרונות להודו

מבחינתה של הודו קיימות אפשרויות להפקת ערך מוסף "סינרגטי" הטמון בשיתוף פעולה ארוך טווח עם ישראל, הן במגזר האזרחי והן במגזר הצבאי. המומחיות הישראלית בחקלאות ובפיתוח תעשיות עתירות מדע, לצד ניסיונה בנושאים צבאיים וביטחוניים, עשויים להצמיח תועלת רבה עבור הודו. גם במישור החברתי-כלכלי הודו עשויה להפיק לקחים מועילים מהניסיון הישראלי ב"ניהול רב-גוני" ובעיצוב חברה יחסית מלוכדת ויצרנית למדי מאוכלוסייה הטרוגנית ביותר. אין להודו אתגר בעל קדימות גבוהה יותר מהגברת היעילות בה מונעים משאביה האנושיים. אין מהלך אחר העשוי להאיץ באותה מידה את כלכלתה, להקפיץ בה את התמי"ג לנפש, ולהציב אותה על מפת העולם כמעצמה כלכלית. אין מהלך אחר העשוי לתרום יותר להגשמת חזונו של ראש הממשלה בדבר הפיכתה

¹⁴ ראה: World Military Expenditure and Arms Transfers, (WMEAT) - 1996, Washington, US Arms Control and Disarmament Agency, pp. 74-5; World Development Report - 1988/89, New York, World Bank (by Oxford University Press), 1999.

¹⁵ ראה הערה 3.

¹⁶ ראה: India on bin Ladens hit list, December 21, 1998, <http://www.expressindia.com/e/daily/199.81-221/35550404.html>

¹⁷ אמנון ברזילאי, הארץ, 9 בדצמבר 1998. P.R. Ku-maraswamy, p. 8.

¹⁸ שם, P.R. Kumaraswamy.

¹⁹ The Times of India, May 11, 1994.

תקשורת, דיפלומטיה ודעת קהל: תיאום האסטרטגיה ההודית-ישראלית:

הזיקה הקרובה הקיימת בין יריביה של הודו לבין אלה של ישראל, מדגישה את ההיגיון שבשיתוף פעולה בענייני חתרנות, טרור ומודיעין. אולם, מעבר לשיתוף הפעולה ברמות האופרטיביות, יש מקום לרתום מאמצים הודיים-ישראליים משותפים גם במלחמת המידע, החשובה כל-כך בעידן בו לתקשורת השפעה דומיננטית על אירועים מדיניים.

לדוגמה, יעד אחד מרבים במבצע מסוג זה יכול להיות הפעלת לחץ על העולם הדמוקרטי לאימוץ מדיניות בלתי מתפשרת של "zero-tolerance" נגד פעולות טרור ותופעות נלוות, כגון דרבוני לאלימות מצד משטרים דיקטטוריים.

ניתן להרחיב את ההיקף של יזמה משותפת הודית-ישראלית מסוג זה בחזית התקשורת/מידע, לניסוח של **אסטרטגיה דיפלומטית משותפת (או לפחות מתואמת)**

המיועדת להקשיח את רצונו הפוליטי של העולם הדמוקרטי במאבקו עם האימים הקוראים תגר על המשך קיומם של הערכי היסוד, אותם הוא אמור לקדש ולהם הוא אמור להיות מחויב. במסגרת אסטרטגיה מעין זו, יש לקדם את הרעיון של יצירת "איחוד של מדינות דמוקרטיות" (democratic consortium), אשר עילת הקמתו מבוססת על המושג של "שלום דמוקרטי". מטרתה של אסטרטגיה זו תהיה גיוס תמיכתן של ארה"ב ומדינות דמוקרטיות מובילות אחרות, ברעיון שקשריהן עם מדינות שהן דמוקרטיות ליברליות במהותן (כמו הודו וישראל) הם בעלי אופי וערך שונים באופן איכותי מקשריהן עם דיקטטורות. כך למשל, יש היגיון פוליטי מוצק המצדיק גישה אמריקנית מפלה כלפי העברת טכנולוגיות מישראל למדינות בהן קיים משטר דמוקרטי יציב, מחד-גיסה, לעומת העברת אותן טכנולוגיות למדינות בהן שולטים משטרי עריצות, מאידך-גיסה. כך, בעוד שיש מקום לגישה מקלה במקרה הראשון, אין זה המצב כשמדובר במקרה האחר. אסטרטגיה תקשורתית, הודית-ישראלית משותפת, צריכה לעסוק בהסברת התבחנה הזאת, בהפצתה והשרשתה במודעות של דעת הקהל העולמית. יתרה מכך, אם יציבות בינלאומית ארוכת טווח היא אכן יעד אמיתי של ארה"ב ושל בעלות בריתה העיקריות, אזי עליהן ליחס לקשריהן עם עמיתיהן הדמוקרטיים האחרים ערך וקדימות גבוהים יותר מאשר לקשריהן עם משטרים רודניים.²⁰ בהקשר ספציפי זה, ייתכן וניתן למצוא קרקע פורייה לשיתוף פעולה "מבצעי" בין שדולות ישראליות והודיות בחו"ל, כדי לדרבן אימוץ חד-משמעית של רעיונות ליברליים דוגמת "שלום דמוקרטי" ו"סובלנות סכום-אפס (zero-tolerance) כלפי ארגוני טרור, והטמעתם במדיניות החוץ של ארצות מגוריהם.

כמו כן יש לעורר את התומכים בשיתוף פעולה הודי-ישראלי (שתדלנים ומחוקקים כאחד) בווינגטון על מנת לקדם באופן פעיל את הרעיון של הקמת ברית אסטרטגית אסיאנית על ציר ווינגטון-ניו-דלהי-ירושלים (ואנקרה), כדי להתמודד עם איום התפשטות של הרדיקליזם הדתי ועל מנת לבלום איומים של השתלטות הגמונית ממקורות אחרים באסיה.

בעניין זה עשויים כוחות ימיים של הודו וישראל להוות גורם בעל חשיבות גוברת. הצורך הישראלי ארוך הטווח לחזק את חיל הים שלה (ראה לעיל) תואם היטב את השאיפה ההודית להרחיב את יכולותיה הימיות. נראה כי ניו-דלהי מגבירה את הדגש על הכושר הימי שלה, בעיקר להבטחת קו החוף הארוך (8,000 ק"מ) שלה.²¹ אולם, יש גם סימנים למודעות גוברת לגבי הפוטנציאל של כוח ימי לשמש אמצעי למכה שנייה אסטרטגית במקרה של התקפה לא-קונבנציונלית, העשוי לכלול צוללות גרעיניות²² ונושאת מטוסים מייצור מקומי.²³ יש להניח כי הודו תוכל לנצל את המומחיות הטכנולוגית הישראלית וניסיונה ארוך השנים בתחומים כמו מערכות תמיכה אלקטרוניות ואמצעי נגד, מערכות מכ"ם וטילי ים-ים, ליצירת כוח הרתעה ימי חזק, שיהווה גורם מייצב באיזור.²⁴ אכן, לגבי כמה מתחומים אלה, כבר היו דיווחים על מגעים דו-צדדיים – ובמקרים מסויימים אף דווח על חתימת חוזים להתקנת ציוד ישראלי בחיל הים ההודי, כמו גם לפיתוח משותף של מערכות ימיות וספינות סיוור.²⁵

נראה כי קיים שוני מסוים (אך לא התנגשות) בין מניעיהן של ישראל ושל הודו לפתח את כוחותיהם הימיים. עבור ישראל, אבטחת קו החוף של כ-200 ק"מ מפני חדירות היא אמנם משימה חשובה, אולם יהיה זה הצורך בפלטפורמות חמקניות המסוגלות להנחית מכה שנייה מכרעת מאתרים מחוץ למימדיה הטריטוריאליים הזעירים, אשר יגביר ככל הנראה, את חשיבותו האסטרטגית של חיל הים שלה. לעומת זאת, עבור הודו, בעלת מימדים יבשתיים עצומים, בניית יכולת מכה שנייה ימית מהווה אמנם חלופה אטרקטיבית, אך סביר להניח כי הגנה על גבול הימי שלה, שכאמור אורכו כ-8,000 ק"מ יהווה יעד דחוף יותר. אולם, למרות ההבדלים הללו, קיים עדיין כר נרחב להעמקת שיתוף הפעולה הצבאי בתחום הימי, תחום שחשיבותו הולכת וגוברת על אף שעד כה הוא בלט אולי פחות בהשוואה לתחום האווירי והיבשתי. אכן, שיתוף פעולה ימי בין ישראל לבין הודו עשוי לכוון ברית דמוקרטית בעלת עצמה משמעותית, שישמש כוח בולם ומרתיע בפני התפשטות גורמים רדיקליים במערב אסיה, במרכזה ואולי אף בזירות נוספות.

סייגים והגבלות:

מרות שיש הרבה מן המשותף באינטרסים הישראליים וההודיים, יש לזכור שהם לא זהים לגמרי. כמעט בלתי נמנע הדבר כי יתעוררו סוגיות אשר לגביהן יהיו לצדדים, שהן יישויות ריבוניות, עמדות שונות. הבדלי עמדות אלה עשויים להיות מוגבלים לשוני בהדגשים, אך הם עשויים גם להתבטא בגישות סותרות לגבי מהות בתחום זה או אחר. כך, לשם משל, ישראל הולכת ומהדקת את קשריה עם סין, דבר אשר ריסן במידה מסוימת את קצב התפתחות הקשרים עם הודו. לעומת זאת, להודו זיקה מסורתית לעולם הערבי ולמדינות איסלמיות אחרות כגון אירן, בנוסף למיעוט מוסלמי גדול השוכן בתוכה. גם דבר זה יכול לבלום ההתפתחות מואצת של הציור ירושלים-ניו-דלהי. יתרה מזאת, ישראל מחויבת על-פי הסכמים שונים, להגבלות על העברת ידע טכנולוגי

²⁰ לפירוט ההיגיון שמאחורי רי עניין זה ראה: Martin Sherman, *Despots, Democrats and the Determinants of International Conflict*, London, Macmillan, 1998, Martin Sherman, "What Brings Peace: Wealth of Democracy", *Middle East Quarterly*, 5(3), pp. 13-22.

²¹ *The Times of India*, June 17, 1999.

²² *The Times of India*, June 6, 1999.

²³ *The Times of India*, June 18, 1999.

²⁴ זאב שיף, *הארץ*, אוגוסט 19, 1999.

²⁵ שם, P.R. Kumaraswamy, עמ' 20-1.

לצד שלישי. הגבלות אלה כוללות התחייבויות ספציפיות לווינגטון באשר לטכנולוגיה שמקורה אמריקני, ואף התחייבויות במסגרת אמנות רב-צדדיות כלליות, כגון אמנת ה-MTCR (מישטר הפיקוח על טכנולוגיות טילים).²⁶ הגבלות אלה עלולות לעכב את הביצוע של יוזמות משותפות עם הודו, וכפועל יוצא – את קצב ההתקדמות של הקשרים בין שתי המדינות, וחיזוקם.

לפיכך, למרות שקיים מקום לאופטימיות ניכרת באשר לפוטנציאל הטמון בשותפות אסטרטגית רחבת היקף וארוכת טווח בין הודו לישראל, על הצדדים להיות מודעים למכשולים שבדרך להגשמת פוטנציאל זה. זהו מהלך אותו יש לנווט ברגישות ובוזהירות. יש לגשר על פערים תרבותיים, לתקן תפיסות מסולפות, ליישב בין הבדלי סגנון. אולם, אם כל אחד מהצדדים יכבד את הרגישויות של האחר ויכיר באילוציו ובסייגיו, אין סיבה, בהינתן הרצון והתבונה המתאימים, שהודו וישראל לא ישכילו להתגבר על הבדלים בתחומים ספציפיים וידעו להכפיף אותם לטובת מטרה כללית יותר של השתלבות אינטרסים וקידום. על כן, עם שילוב נכון של חזון מפוקח, יש מקום לתקווה שכפי שישראל כוננה יחסים מיוחדים עם הדמוקרטיה החזקה ביותר בעולם, היא תוכל לכוון יחסים כאלה עם הדמוקרטיה הגדולה ביותר בעולם.

היבטים תלת-צדיים

רעיון של יצירת קואליציה הודית-ישראלית ככוח לשימור היציבות האזורית, מוביל באופן טבעי למרכיב האחרון של מאמר זה – ההיבטים הטרי-טורליים של שיתוף פעולה אסטרטגי הודי-ישראלי והאופן שבו עשוי שיתוף פעולה זה להשפיע על אינטרסים הלאומיים של ארה"ב. בהקשר זה, המושג של "שלום דמוקרטי" מהווה גורם מכריע בהבנת הדרך, בה שיתוף הפעולה ההודי-ישראלי ארוך טווח יפעל לקידום אינטרסים אמריקניים, ולכן גם בהבנת האינטרס האמריקני בטיפוחו הפעיל של שיתוף פעולה זה. בהנחה שארה"ב אכן רואה בהגברת היציבות ובהתפתחות בלתי אלימה את השיטה המועדפת לשינוי בעולם, אזי שיתוף פעולה הדוק בין הודו לבין ישראל עשוי בהחלט לתרום רבות בקידום מטרה זו. האזור המשתרע בין ישראל להודו כולל בתוכו מספר מוקדים בולטים של עריצות, חוסר סובלנות ותיאוקרטיה, השוללים לחלוטין את מהותם של ערכי היסוד של ליברליזם נאור. לפיכך, אין זה אלא תכתיב ההיגיון שארה"ב, כמנהיגה הבלתי מעוררת של העולם הדמוקרטי, תרצה לחתור באופן פעיל לטיפוח מוקדי כוח נגדיים, הדוגלים באופן טבע ואמיתי בערכים דומים לערכיה שלה – ערכים של פלורליזם ליברלי לעומת אבסולוטיזם מונוליטי, של התפתחות בלתי-אלימה לעומת אלימות מהפכנית, של חירות הפרט וחופש הבחירה לעומת משטר של דיכוי.

על ארה"ב להתייחס בכובד ראש לשאלה מי ישלוט באוקיינוס ההודי, במבואות המזרחיים של אירופה, באסיה הדרומית והמרכזית: כוחות המחויבים לערכים הליברלים של מתינות ושל איפוק, או כוחות המחויבים ליסודנות ופאנאטיות. אך מעבר לתרומתו ליציבות האזורית, הציר

ההודי-ישראלי הוא אינטרס אמריקני ברור גם מבחינת האיזון הגיאואסטרטגי. בהקשר זה, קיימת סבירות לא קטנה שחשש אמריקני גובר אודות אתגר עתידי מצד סין למעמדה הבכירה של ארה"ב בעולם, יביא להתחממות ביחסה של וושינגטון כלפי הודו כמשקל-נגד אזורי להגמוניה הסינית אפשרית באסיה. על כן, הודו חזקה, מתקדמת והנעזרת במומחיות טכנולוגית ישראלית עשויה בהחלט להיות אפשרות אשר תעלה בקנה אחד עם מדיניות אמריקני עתידית.

אולם, אפילו לאחר קריסת ברית-המועצות ויישום מדיניות הליברליזציה על ידי ממשלת נירדלהי, ארה"ב המשיכה להיות מסויגת בהתייחסותה להודו. יתרה מזו, בעקבות הניסוי הגרעיני ההודי ב-1998 הפכה ההסתייגות האמריקנית לעימות גלוי, אשר כלל הטלת סנקציות נגד הודו על ידי וושינגטון. אולם, עם הפלישה משטח פקיסטן לתוך קשמיר, במאי 1999, החלו סימנים גוברים של הפשרה בגישה האמריקנית כלפי הודו. כעת יש להשקיע מאמצים נמרצים כדי להבטיח שמגמה זו תישמר ואף תתחזק. יש למקד מאמצים אלה בהגברת ההכרה האמריקנית כי קשרים הודיים-ישראליים הדוקים לא זו בלבד שהם תואמי אינטרסים אסטרטגיים אמריקניים מרכזיים אלא אף מקדמים אותם. לפיכך, טיפוח שיתוף פעולה טרי-טורלי הודי-אמריקני-ישראלי, עשוי ליצור יתרונות ניכרים לכל הצדדים.

ברמה המעשית, ראוי שההכרה בהשתלבותם של אינטרסים הודיים-ישראליים עם אלה של ארה"ב תוביל לגמישות גדולה יותר מצד וושינגטון בפרשנות שלה להגבלות על העברת טכנולוגיות להודו. בעניין זה, קומאראסוואמי טוען ששילובן של חברות אמריקניות ביוזמות הודו-ישראליות משותפות עשוי ליצור גישת נוחה יותר לעניין מצד ארה"ב.²⁷ רעיון זה, של השתתפות אמריקנית במיזמים משותפים בתחומי הביטחון, מעלה את השאלה אם לא ראוי להרחיבו ולכלול גם תחומים אחרים במגזר האזרחי. בהקשר זה, הניסיון המוצלח של הקרנות האמריקניות-ישראליות הביטחוניות למו"פ תעשייתי וחקלאי (BIRD ו-BARD) עשוי לשמש מודל לחיקוי כאמצעי יעיל לזירוז יוזמות טרי-טורליות. קרנות אלה הוכיחו את יעילותן ומצדיקות את ההון ההתחלתי שהוקצב להן. כך, קרן BIRD, אשר נוסדה ב-1979 עם תקציב של 75 מיליון דולר מכל אחת מהמשתתפות, חוללה עסקים בהיקף של 2 מיליארד דולר בארה"ב לבדה. הכנסות ממסים בלבד מנפח עסקים כזה, החזירו את ההשקעה ההתחלתית לקופת האוצר האמריקני. כמו כן, קרן BARD חוללה כ-600 פרויקטים. מו"פ ישראל, במסגרת פרויקט אחד בענף הלול, הניב רווח של 200 מיליון דולר מדי שנה.²⁸ על כן קשה לראות סיבה מדוע הקמתן של קרנות דומות, אשר יכללו גם את הודו, לא תניב תוצאות אף מרשימות מאלה.

מסקנות

ניינו המרכזי של מאמר זה היה פירוט ההיגיון הפוליטי בכינון שותפות אסטרטגית ארוכת טווח בין ישראל להודו, בתמיכתה הפעילה של ארה"ב. הטענות

²⁶ שם, P.R. Kumaraswamy, עמ' 15.

²⁷ שם, P.R. Kumaraswamy, עמ' 39-40.

²⁸ שיחה אישית עם יורם אטינגר, לשעבר ציר ישראל לקונגרס בושינגטון.

האתגר הניצב בפני העולם הוא: כיצד לבלום את התופעות הגרועות ביותר של המאה הזאת, לבטל את תוצאותיהן ולהבטיח את אי הישנותם. האתגר הוא גם: כיצד לשפר את התופעות הטובות ביותר של המאה העשרים לטובת כל חלקי האנושות.²⁹

אם אכן, כפי שסבורות ארה"ב, הודו וישראל, הדמוקרטיה היא הגורם המבשר של אותן תופעות מובחרות, היש דרך טובה יותר להבטחת הגשמתן והפצתן מאשר ברית תומכת וגדולה, המחויבת להגנתה ולשימורה של הדרך הדמוקרטית? ■

העיקריות הן שבנוסף לרצון ולתבונה הפוליטיים, קיימת אפשרות, ואף צורך, ליצור קואליציה אמיצה בין הדמוקרטיה החזקה ביותר, הדמוקרטיה גדולה ביותר והדמוקרטיה המאוימת ביותר, אשר תהווה את הגרעין עבור "איחוד דמוקרטי" גלובלי של אומות, שאינן רק מחויבות לעקרונות החופש והפלורליזם באזורים בהם ערכים אלה נמצאים באיום מתמיד, אלא גם מחויבות להתנגד לאלה המבקשים לכפות ערכים השוללים את כל אשר הליברליזם הנאור מיצג.

בדבריו מעל בימת "החברה האסיאנית" בניו-יורק, באוקטובר 1998, טען ראש הממשלה ואגיפאי כי:

²⁹ שם, Vaipayee, עמ' 14.

נראה לי שההישג הגדול באמת משיתוף פעולה אסטרטגי בין ישראל להודו יהיה להקצות למדינת היהודים מקום באחד מפרברי ניו-דלהי.

נָרְשׁ צ'יאנְדְרָה

(שגריר הודו בווישינגטון בכנס מטעם מרכז אריאל על מגמות-על במזרח התיכון)